

**Romuald Jończy**

## **EXODUS ZAROBKOWY Z WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO I JEGO DETERMINANTY**

### **1. Wstęp**

Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej i otwarcie, choć niepełne, jej rynku pracy dla Polaków spowodowały, że nasz kraj stanął w obliczu exodusu zarobkowego ludności, zwłaszcza młodzieży. O masowych wyjazdach zarobkowych, często przekształcających się w stałe, decyduje wiele czynników ekonomicznych, z których na pierwszy plan wysuwają się ciągle duże różnice płacowe między Polską a państwami potencjalnej emigracji, jak również trudna sytuacja na rynku pracy w Polsce.

Stan wiedzy na temat kluczowych dla tego zjawiska problemów: zarówno skali migracji zarobkowej z Polski, jak i warunków, jakie do niej skłaniają, jest bardzo ograniczony. W zasadzie nieznane pozostają trzy podstawowe kwestie:

- ilu Polaków podejmowało pracę poza granicami kraju od momentu wstąpienia Polski do UE,
- ilu z nich wróciło,
- dlaczego wyjechali za granicę.

O migracji wiadomo, że ma ona skalę masową, choć trudno ustalić, czy np. w roku 2005 za granicą pracowało „tylko” 600 tys. czy ponad 1,5 mln obywateli Polski. Natomiast ostatnia z wymienionych kwestii, pozornie banalna, a w istocie ważna, pozostaje całkowicie bez odpowiedzi. Nie wiadomo bowiem, na ile migracje wywołała ich opłacalność wynikająca z korzystnych relacji płac, a na ile ich przyczyną stał się brak pracy w Polsce. Rozróżnienie to sprowadza się do ustalenia, jaka część migrujących czyni to z przymusu (brak pracy), a jaka dobrowolnie i dorobkowo. Pozwala to ustalić, czy i na ile celowe jest działanie na rzecz tworzenia miejsc pracy w Polsce, gdyż jej podjęciem będą zainteresowani jedynie ci, którzy do pracy za granicą zmusza bezrobocie.

Autor niniejszego artykułu spróbuje odpowiedzieć na kilka zagadnień związanych z przyczynami masowych wyjazdów, ich determinantami i kwestią zmiany migracji zarobkowych w stałe. Pomogą w tym wyniki badań prowadzonych przez

autora nad migracjami ludności autochtonicznej z Opolszczyzny, które już od dłuższego czasu mają charakter swobodny, co wynika z posiadania przez tę ludność podwójnego (także niemieckiego) obywatelstwa, z czym wiąże się „przywilej” pobytu i podejmowania pracy nie tylko w Niemczech, ale i w innych państwach „starej” Unii Europejskiej.

## 2. Nasilenie migracji zagranicznych – przykład Opolszczyzny

Jak wspomniano, nie ma obecnie nawet przybliżonych szacunków dotyczących zarówno skali emigracji z Polski, jak i zmian, jakie dokonały się po wejściu Polski do Unii Europejskiej. Natomiast w przypadku migracji ludności autochtonicznej z Opolszczyzny wiedza na ten temat jest dość szczegółowa i aktualna, gdyż ostatnie badania ilościowe dotyczyły roku 2004 [Jończy 2005]. Badania te, przeprowadzone na populacji 14 784 mieszkańców zameldowanych w 21 dobranych miejscowościach Opolszczyzny, potwierdziły ogromną i narastającą skalę migracji ludności autochtonicznej, a przede wszystkim ogromną skalę emigracji zawieszanej, tj. osób, które wyemigrowały (głównie na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych) na stałe za granicę, ale dalej są zameldowane w Polsce). Emigracja zawieszona dotyczy 24,4% autochtonów zameldowanych w badanych miejscowościach.

Nasila się także migracja zarobkowa w porównaniu z wynikami wcześniej prowadzonych badań<sup>1</sup>. Z możliwości podejmowania pracy za granicą korzystało w roku 2004 42,7% ludności w wieku produkcyjnym, na Opolszczyźnie zaś pracę miało 56,7% populacji (w roku 2001 było to odpowiednio 33,9 i 43,7%). Liczba osób pracujących wyłącznie za granicą przekroczyła w populacji autochtonów liczbę osób pracujących wyłącznie w Polsce. Warto zwrócić uwagę, że istotny wzrost liczby migrujących zarobkowo wynika nie tyle z zamiany pracy w Polsce na pracę za granicą, ile z podjęcia pracy za granicą przez osoby, które w latach 2002-2004 weszły na rynek pracy. Szczególnie widoczne jest to wśród młodzieży w przedziale wiekowym 18-25 lat. Wśród mężczyzn z tego przedziału wiekowego grupa pracujących wyłącznie za granicą jest pięciokrotnie większa niż pracujących wyłącznie w Polsce (w roku 2001 była to relacja 2 do 1); wśród kobiet liczba pracujących wyłącznie za granicą jest trzykrotnie większa od liczby pracujących wyłącznie w Polsce (w roku 2001 była to relacja 1 do 1,8). Ogólnie spośród osób w wieku 18-25 lat podejmujących pracę (gdziekolwiek) 84% pracuje za granicą. Można więc stwierdzić, że w przypadku młodzieży podejmowanie pracy za granicą jest regułą; w Polsce czynią to jedynie osoby mające szczególne powody i możliwości (rodzinna firma, koneksje itp.).

---

<sup>1</sup> Poprzednie badania dotyczyły lat 2001 i 1998 [Jończy 2003; 1999].

Odpowiednie szacunkowe obliczenia wskazują, że ogólna liczba pracujących za granicą autochtonów z województwa opolskiego (spośród niespełna 150 tys. będących w wieku produkcyjnym) wynosi ok. 61,3 tys. osób (40,1 tys. i 21,2 tys. kobiet). Z czego:

- 31,1 tys. (23,6 tys. mężczyzn i 7,5 tys. kobiet), czyli jednocześnie połowa ogólnej liczby migrujących zarobkowo, jest stale zatrudnionych za granicą,
- 12 tys. (5,3 tys. mężczyzn i 6,7 tys. kobiet) pracuje okresowo wyłącznie za granicą,
- 9,1 tys. pracuje stale w Polsce, a dorabia okresową pracą za granicą,
- 5,8 tys. (prawie identyczny udział płci) stanowią pracujący za granicą okresowo studenci, słuchacze i uczniowie,
- 3,2 tys. stanowią osoby podejmujące okresowo pracę za granicą, a oprócz tego pracujące okresowo w Polsce.

Warto podkreślić, że z 61,3 tys. migrujących zarobkowo autochtonów ok. 80%, tj. 49 tys. osób (31,9 tys. mężczyzn i 17,1 tys. kobiet), pracuje wyłącznie za granicą, a liczba ta jest większa od liczby pracujących wyłącznie w Polsce.

Można więc stwierdzić, że w przypadku autochtonów z Opolszczyzny migracje ciągle się nasilają. Podobne nasilenie, choć nie na taką skalę, obserwuje się w całej Polsce. Dlaczego migruje tak wiele osób, zwłaszcza młodych?

### **3. Przyczyny migracji deklarowane przez badanych a ich wymagania i oczekiwania związane z powrotem**

Z perspektywy możliwości prowadzenia ewentualnej polityki migracyjnej czy polityki zatrudnienia kluczowe znaczenie ma ustalenie zarówno rzeczywistych motywów podejmowania pracy zarobkowej za granicą, jak i warunków determinujących te motywy. **Istotne jest zwłaszcza ustalenie, w jakiej mierze migracje zarobkowe wywołane są trudną sytuacją na rynku pracy, zwłaszcza przymusowym bezrobociem, a w jakiej ewidentną opłacalnością pozwalającą na uzyskiwanie za granicą zarobków kilkakrotnie większych niż w województwie czy w Polsce.** Na Opolszczyźnie przeprowadzono w tym celu badania<sup>2</sup> analizujące, oprócz motywów migracji, także m.in. warunki zatrudnienia, preferencje płacowe, sposób redystrybucji dochodów i in. Dwa z zawartych w kwestionariuszu pytań służyły bezpośrednio ustaleniu kwestii przymusowości czy też dobrowolności migracji. Pierwsze z nich miało ustalić motyw decydujący o podjęciu migracji. Na pytanie to (zamknięte) ok. 60% badanych wybrało odpowiedź „wyższe zarobki za granicą”, 32,7% – „brak jakiejkolwiek pracy w Polsce”, a 4,4% – „brak pracy zgodnej z kwalifikacjami”. Sześć osób podających inne od wymienionych powody

<sup>2</sup> Opis zakresu i metody tych badań zawarto w rozdziale pierwszym cytowanej już pracy [Jończyk 2005].

skłaniały do migracji względy związane z nauką języka, zatrudnieniem tam bli-  
skich i krewnych oraz łatwością znalezienia pracy za granicą.

Na tej podstawie można wnioskować, iż większość migrujących pracuje za  
granicą dlatego, że więcej tam zarabia; udział tego motywu był jednocześnie po-  
równywalny do stwierdzonego w badaniach przeprowadzonych w 2001 r. Niemniej  
jednak obecnie stwierdzono znacznie większy niż wówczas udział osób uznających  
za powód migracji brak pracy w Polsce. Wtedy motyw ten podało niespełna 7%  
badanych, w najnowszych badaniach zaś – pięciokrotnie więcej. Warto jednak  
zaznaczyć, że istotny wpływ na tę zmianę mógł mieć fakt, że w bieżących bada-  
niach pytanie miało charakter zamknięty, a kwestionariusz uwzględniał aż dwie  
odpowiedzi (z czterech) związane z brakiem pracy. Czy zatem udział migrujących  
przymusowo wzrósł aż tak bardzo? Okazuje się, że nie, gdyż znaczna część osób  
podających jako powód pracy za granicą „brak jakiegokolwiek w Polsce” ma wyma-  
gania płacowe znacznie odbiegające od realiów opolskiego i polskiego rynku pra-  
cy. Dane dotyczące tych wymagań uzyskano, zadając badanym pytanie: „Za jakie  
wynagrodzenie miesięczne netto podjąłby Pan/i pracę w Polsce?”. Wyniki zapre-  
zentowano w tab. 1.

Tabela 1. Płaca reemigracyjna osób podających  
jako powód migracji „brak jakiegokolwiek pracy  
w Polsce”

| Lp.     | Minimalne wynagrodzenie<br>netto składające<br>do powrotu (płaca<br>reemigracyjna) osoby<br>podające jako główny<br>powód migracji „brak<br>jakiegokolwiek pracy<br>w Polsce” (w zł) | Liczba<br>osób<br>(67) |
|---------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------|
| 1       | 3500                                                                                                                                                                                 | 1                      |
| 2       | 3000                                                                                                                                                                                 | 4                      |
| 3       | 2700                                                                                                                                                                                 | 1                      |
| 4       | 2600                                                                                                                                                                                 | 1                      |
| 5       | 2500                                                                                                                                                                                 | 10                     |
| 6       | 2200                                                                                                                                                                                 | 2                      |
| 7       | 2000                                                                                                                                                                                 | 23                     |
| 8       | 1800                                                                                                                                                                                 | 6                      |
| 9       | 1600                                                                                                                                                                                 | 2                      |
| 10      | 1500                                                                                                                                                                                 | 10                     |
| 11      | 1200                                                                                                                                                                                 | 3                      |
| 12      | 1000                                                                                                                                                                                 | 4                      |
| Średnia | 1982                                                                                                                                                                                 |                        |

Tabela 2. Minimalna płaca reemigracyjna  
(MPR) osób uznających za główny powód  
migracji „wyższe zarobki za granicą”

| Lp.     | Minimalne wynagrodzenie<br>netto składające<br>do powrotu (płaca<br>reemigracyjna) osoby<br>uznające za główny powód<br>migracji „wyższe zarobki<br>za granicą” (w zł) | Liczba<br>osób<br>(121) |
|---------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------|
| 1       | 4000                                                                                                                                                                   | 7                       |
| 2       | 3000                                                                                                                                                                   | 16                      |
| 3       | 2800                                                                                                                                                                   | 4                       |
| 4       | 2500                                                                                                                                                                   | 26                      |
| 5       | 2300                                                                                                                                                                   | 1                       |
| 6       | 2200                                                                                                                                                                   | 3                       |
| 7       | 2000                                                                                                                                                                   | 27                      |
| 8       | 1800                                                                                                                                                                   | 7                       |
| 9       | 1700                                                                                                                                                                   | 2                       |
| 10      | 1600                                                                                                                                                                   | 2                       |
| 11      | 1500                                                                                                                                                                   | 18                      |
| 12      | 1200                                                                                                                                                                   | 3                       |
| 13      | 1000                                                                                                                                                                   | 1                       |
| 14      | 800                                                                                                                                                                    | 3                       |
| 15      | 700                                                                                                                                                                    | 1                       |
| Średnia | 2223                                                                                                                                                                   |                         |

Jak się okazuje, przeciętny poziom wynagrodzenia netto, za które ankietowani podjęliby w Polsce pracę wynosił 1982 zł, co jest niewątpliwie znacznie wyższą płacą niż wynagrodzenia „za jakąkolwiek pracę”, którą mogliby podjąć w Polsce. Z 67 osób deklarujących przymusową migrację – bo według nich spowodowaną „brakiem jakiejkolwiek pracy” – 42 są skłonne podjąć pracę za wynagrodzenie wyższe niż 2000 zł netto, 17 – za wyższe niż 2500 zł, a 5 – za wyższe niż 3000 zł. Zaledwie co dziesiąty podjąłby pracę w Polsce za wynagrodzenie netto niższe niż 1500 zł. Sądzić zatem można, że znaczna część tych „przymusowych” migrantów jakiejkolwiek pracy by w Polsce nie podjęła.

Warto zwrócić uwagę, że wymagania płacowe tych, którzy podają jako przyczynę migracji „brak jakiejkolwiek pracy w Polsce”, nie odbiegają zasadniczo od tych, którzy za powód pracy za granicą uznają wyższe zarobki (zob. tab. 2).

W tej drugiej grupie średni poziom wymaganych wynagrodzeń jest wprawdzie o niespełna 250 zł wyższy niż w grupie pierwszej, lecz co interesujące, są w niej osoby akceptujące wynagrodzenia w Polsce na poziomie 700 zł (jedna osoba) i 800 zł (trzy osoby).

Przedstawione zestawienia potwierdzają formułowany już wcześniej wniosek, że ogromna większość migrujących pracuje za granicą dlatego, że więcej tam zarabia. Tym samym głównym problemem rynku pracy powodującym migrację jest (i sądzę, że nie dotyczy to tylko Opolszczyzny) nie tyle brak pracy w ogóle, ile wynagrodzenie za tę pracę, która jest dostępna, a ściślej niekorzystna relacja tego wynagrodzenia (dostępnego w Polsce) do osiągalnego poza granicami kraju.

Wniosek ten potwierdzają odpowiedzi na inne pytanie: „Jakie Pani/a zdaniem działania powinny podjąć samorządy i państwo w związku z migracją zarobkową?”. Najczęstsze odpowiedzi zawarto w tab. 3. Mimo że pytanie miało charakter otwarty i grupowano jedynie najbardziej zbliżone odpowiedzi, większość badanych podała bardzo zbliżone odpowiedzi koncentrujące się na zwiększeniu płac i liczby miejsc pracy. Warto jednakże zauważyć, że aż 32 osoby (same – bo pytanie, jak już wspomniano, miało charakter otwarty) powiązały te dwie kwestie: braku miejsc pracy i wyższych wynagrodzeń, a kolejne 29 oczekuje jedynie wyższych wynagrodzeń. Również najczęściej podawana odpowiedź – „więcej miejsc pracy” – nie przekonuje do końca, że miejsc pracy jest za mało, co uniemożliwia jej podjęcie, bo odpowiedź taką równie dobrze mogły podawać osoby, które uważały, że ofert jest za mało, aby znaleźć coś satysfakcjonującego. Pięć kolejnych osób podało odpowiedź, że samorządy i państwo powinny „pomóc znaleźć dobrą pracę”, a tylko 13 osób podało odpowiedź „zmniejszenie bezrobocia”.

Wynika z tego, że w oczekiwaniach migrujących nie tyle pojawia się problem braku pracy w ogóle, ale „dobrej pracy”, którą można rozumieć nie jako pracę bardziej zgodną z kwalifikacjami, bo ten problem prawie się nie pojawia<sup>3</sup>, ale jako

<sup>3</sup> Warto nadmienić, że zaledwie co czwarty z badanych wykonywał za granicą pracę zgodną z własnymi kwalifikacjami i dotyczyło to w większości osób zatrudnionych w branży budowlanej.

pracę lepiej płatną. Jak się okazuje, jeśli pytanie ma formę otwartą, to problem braku pracy – jakiegokolwiek pracy – prawie się nie pojawia, pojawia się natomiast problem braku pracy dobrze płatnej.

Tabela 3. Odpowiedzi na pytanie: „Jakie Pani/a zdaniem działania powinny podjąć samorzady i państwo w związku z migracją zarobkową?”

| Odpowiedzi                                                    | Liczba osób |
|---------------------------------------------------------------|-------------|
| Więcej miejsc pracy                                           | 38          |
| Miejsca pracy i wyższe wynagrodzenia                          | 32          |
| Podnieść zarobki w Polsce *                                   | 29          |
| Zmniejszenie bezrobocia                                       | 13          |
| Niższe podatki lub (i) stawki ZUS                             | 8           |
| Ułatwić start młodym przedsiębiorcom, pomoc w zakładaniu firm | 7           |
| Pomóc w znalezieniu dobrej pracy                              | 5           |
| Ściągnąć inwestycje                                           | 4           |
| Pomoc absolwentom                                             | 4           |
| Więcej możliwości zatrudnienia dla uczących się               | 4           |

\* Uwaga: pominięto prezentację kilkudziesięciu odpowiedzi, które powtarzały się rzadziej niż czterokrotnie: „dać normalnie zarobić w kraju”, „wyższe płace, a nie 700 zł”, „zarobki odpowiednie do cen”, „zapewnić płacę taką, jak w UE”.

Na podstawie udzielanych odpowiedzi sądzić należy, że migrujący nie oczekują od państwa polskiego, samorządów i odpowiednich instytucji pomocy finansowej: zasiłków czy innych świadczeń przysługujących bezrobotnym i osobom w trudnej sytuacji. Można natomiast sądzić, że oczekują działań, które uaktywnią gospodarczo województwo i pozwolą im w przyszłości na podjęcie pracy w regionie w lepszych warunkach placowych niż obecnie, wesprą zaś informacyjnie i instytucjonalnie osoby podejmujące lub prowadzące działalność gospodarczą.

Niemniej jednak badania pozwalają również stwierdzić, że powoli wzrasta liczba osób migrujących zarobkowo ze względu na problemy związane ze znalezieniem pracy w Polsce. Przekonują o tym dwa inne wnioski badawcze istotne zarówno dla charakteru, jak i perspektyw migracji. Pierwszy: relacje pomiędzy wymaganiami placowymi migrujących dotyczące pracy w Polsce a rzeczywistymi wynagrodzeniami w województwie w ciągu trzech lat (2001-2004) znacznie, bo o 300-1500 zł, się zbliżyły, za co odpowiada głównie wzrost płac w Polsce, ale również spadek wymagań placowych w Polsce. Drugi: pewna część migrujących, rosnąca w porównaniu z wynikami badań z 2001 r., choć ciągle niewielka, podjęła by pracę w województwie za przeciętne wynagrodzenia. Migracja zarobkowa zatem, mimo iż się nasila, to powoli ewoluuje z dorobkowej i podyktowanej opłacalnością w stronę przymusowej, wynikającej z ograniczonego dostępu do pracy w kraju.

#### 4. Makroekonomiczne determinanty migracji – spadek opłacalności

Po analizie motywów migracji i oczekiwań płacowych migrujących nie ulega wątpliwości, że natężenie migracji zarobkowych wiąże się ściśle z warunkami płacowymi, cenowymi, kursowymi<sup>4</sup>, jak również z sytuacją na rynku pracy. Pojawia się kwestia, jak sytuacja będzie się przedstawiać dalej? Zwłaszcza teraz, po wejściu Polski do UE, prawie pewne staje się, że w długim okresie opłacalność migracji zarobkowych na Zachód, mierzona relacjami plac, cen i kosztów, będzie dalej spadać. Niekorzystne dla migrujących zarobkowo, a – jak się wydaje – długookresowo niemal pewne tendencje makroekonomiczne: aprecjacja złotego i szyb-

Tabela 4. Zmiany wybranych danych i wskaźników wpływające na makroekonomiczną opłacalność migracji z Polski do Niemiec w okresie 1992-2005

| Rok  | Placa godzinowa brutto w Niemczech (w DM, od 2002 r. w euro) | Kurs marki niemieckiej (od 2002 r. euro), w zł* | Stopa inflacji w Niemczech (w %) | Stopa wzrostu plac nominalnych w Niemczech | Przeciętna placa godzinowa brutto w województwie opolskim* | Stopa inflacji w Polsce (w %) | Stopa wzrostu nominalnych plac brutto w Polsce (w %) | WOM (1·2/5) | ZM (1·2)·5 | ZM zdyskontowane*** |
|------|--------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------|----------------------------------|--------------------------------------------|------------------------------------------------------------|-------------------------------|------------------------------------------------------|-------------|------------|---------------------|
|      | 1                                                            | 2                                               | 3                                | 4                                          | 5                                                          | 6                             | 7                                                    | 8           | 9          | 10                  |
| 1992 | 22,7                                                         | 0,99                                            | 5                                | 6                                          | 1,5                                                        | 44,4                          | 38,9                                                 | 14,7        | 20,9       | 20,93 (rok baz.)    |
| 1993 | 23,9                                                         | 1,26                                            | 4                                | 6                                          | 2,0                                                        | 37,7                          | 31,3                                                 | 14,9        | 28,1       | 20,4                |
| 1994 | 24,7                                                         | 1,59                                            | 3                                | 3                                          | 2,7                                                        | 29,5                          | 32,9                                                 | 14,5        | 36,5       | 20,5                |
| 1995 | 25,6                                                         | 1,73                                            | 2                                | 4                                          | 3,0                                                        | 21,6                          | 31,8                                                 | 14,8        | 41,4       | 19,0                |
| 1996 | 26,3                                                         | 1,86                                            | 1                                | 4                                          | 4,6                                                        | 18,7                          | 26,7                                                 | 10,7        | 44,4       | 17,3                |
| 1997 | 26,8                                                         | 1,97                                            | 2                                | 2                                          | 5,7                                                        | 13,2                          | 23,5                                                 | 9,2         | 47,1       | 16,2                |
| 1998 | 27,4                                                         | 2,11                                            | 1                                | 2                                          | 6,3                                                        | 8,5                           | 17,8                                                 | 9,1         | 51,5       | 16,3                |
| 1999 | 27,8                                                         | 2,15                                            | 1                                | 1                                          | 8,6                                                        | 9,8                           | 11,0                                                 | 7,0         | 51,4       | 14,8                |
| 2000 | 28,2                                                         | 2,05                                            | 2                                | 2                                          | 9,6                                                        | 8,6                           | 13,7                                                 | 6,0         | 48,2       | 12,8                |
| 2001 | 28,4                                                         | 1,87                                            | 1                                | 1                                          | 10,8                                                       | 3,6                           | 12,4                                                 | 4,9         | 42,2       | 10,8                |
| 2002 | 14,6                                                         | 3,80                                            | 1                                | 2                                          | 12,1                                                       | 0,8                           | 11,3                                                 | 4,6         | 43,3       | 11,0                |
| 2003 | 14,9                                                         | 4,44                                            | 2                                | 2                                          | 12,3                                                       | 1,3                           | 2,0                                                  | 5,4         | 54,0       | 13,6                |
| 2004 | 15,2                                                         | 4,60                                            | 2                                | 2                                          | 12,8                                                       | 4,4                           | 4,2                                                  | 5,5         | 57,3       | 13,8                |
| 2005 |                                                              |                                                 |                                  |                                            |                                                            |                               |                                                      | ok. 4,3     |            | ok. 10,5            |

Dane dotyczące wysokości plac godzinowych w Niemczech, kursów walut, stóp inflacji oraz wzrostu nominalnych plac w tych państwach pochodzą z Roczników Statystyki Międzynarodowej (GUS), danych NBP oraz materiałów Statistisches Bundesamt. Dane dotyczące stóp inflacji oraz plac w Polsce i w województwie opolskim pochodzą z krajowych Roczników Statystycznych.

\* Do roku 1994 przeliczone na zł.

\*\* Placa godzinowa w województwie opolskim, ze względu na brak tej kategorii w statystykach, została uzyskana przez podzielenie średniego miesięcznego wynagrodzenia brutto przez 180 godz.

\*\*\* Wielkość ZM zdyskontowano o wielkość inflacji, przyjmując za rok bazowy – 1992 r. Wartość zdyskontowana = wartość bieżąca /  $(1 + S_1) \cdot (1 + S_2) \cdot (1 + S_3) \dots (1 + S_n)$ . Obliczono w ten sposób realną wartość przeciętnej nadwyżki zarabianej w Niemczech.

Źródło: opracowanie własne.

<sup>4</sup> Interpretację teoretyczną tych warunków zamieszczono w zeszycie 9 niniejszej serii, zob. [Jończyk 2002, s. 105-117].

sze w Polsce niż w „starej” UE tempo wzrostu płac i cen będą to pogłębiać. Tendencje te najlepiej ilustrują zmiany opłacalności migracji zarobkowej mierzone sformułowanymi przez autora wskaźnikami [Jończy 2002]:

- wskaźnikiem makroekonomicznej opłacalności migracji zarobkowej (WOM),
- makroekonomiczną nadwyżką płacową z migracji (ZM).

Zmiany tej opłacalności dotyczące migracji z Polski do Niemiec zaprezentowano w tab. 4. Jak widać, współczynnik makroekonomicznej opłacalności migracji (WOM) – wskazujący, ile przeciętnych polskich płac odpowiada przeciętnej płacy w Niemczech – zmniejszył się z prawie 65 w roku 1989 do ok. 5,5 w roku 2004. Z kolei nadwyżka płacowa przeciętnej godzinowej płacy niemieckiej do płacy polskiej (ZM zdyskontowane) zmniejszyła się w ujęciu realnym do ok. 13,7 w roku 2004 (w sile nabywczej złotego z roku 1992). Warto przy tym zaznaczyć, że wzrost WOM i ZM w okresie 2002-2004 wynikał z przejściowej rewaluacji euro w stosunku do złotego. W roku 2005 kurs euro, wynoszący ok. 3,8 zł, był istotnie niższy od kursu z lat 2003 i 2004, co sprawia, że wskaźniki za rok 2005 (WOM = ok. 4,3-4,5, a ZM = ok. 10,5) przywracają poprzedni trend wyrażający się spadkiem makroekonomicznej opłacalności migracji zarobkowej.

## 5. Demograficzne determinanty migracji – presja wyżu demograficznego

Niewątpliwie bardzo silnie na sytuację w zakresie migracji wpłynie czynnik demograficzny. W województwie opolskim, jak wynika z prognozy demograficznej GUS (zob. tab. 5), liczba ludności w wieku produkcyjnym wzrośnie w bieżącej dekadzie z 674 tys. osób (2000 r.) do 706 tys., czyli o 32 tys. osób. Biorąc pod uwagę wydłużanie się przeciętnego okresu edukacji i coraz większy odsetek osób studiujących, przewidywać należy, że istotne zmniejszenie się liczby absolwentów wpływających na rynek pracy nastąpi dopiero po roku 2010, z silną tendencją do redukcji po roku 2015. Prognoza zakłada, że do roku 2020 liczba ludności w wieku produkcyjnym zmniejszy się do 636 tys., a w okresie następnych dziesięciu lat do 581 tys. osób.

Tabela 5. Prognoza liczby ludności województwa opolskiego (w tys. osób)

| Wiek \ Rok         | 2000 | 2010 | 2020 | 2030 |
|--------------------|------|------|------|------|
| 0-2                | 29   | 36   | 34   | 25   |
| 3-6                | 45   | 43   | 50   | 35   |
| 7-12               | 87   | 59   | 73   | 63   |
| 13-15              | 54   | 32   | 32   | 37   |
| 16-18              | 58   | 37   | 30   | 37   |
| 19-24              | 104  | 93   | 57   | 66   |
| 18-59/64           | 674  | 706  | 636  | 581  |
| 60/65 i więcej lat | 157  | 178  | 226  | 261  |

Źródło: [Prognoza ludności... 2000].

Również w kraju sytuacja przedstawia się podobnie i w pięcioleciu 2006-2010 zdominuje ją wejście na rynek pracy niezwykle licznych roczników urodzonych w latach 1980-1985. Liczba urodzeń w Polsce w tym pięcioleciu sięgała 700 tys. osób rocznie, co spowoduje, że presja na rynek pracy będzie wyjątkowo silna<sup>5</sup>. Późniejsze roczniki są już znacznie mniej liczne, np. jeśli w roku 1985 urodziło się jeszcze ponad 680 tys. dzieci, to w roku 1995 już tylko ok. 430 tys. Nawet pobieżna analiza zmian demograficznych musi więc prowadzić do wniosku, że obecnie dochodzi do istotnego powiększenia się podaży pracy, co nasila presję migracyjną. Dotyczy to przede wszystkim młodzieży wchodzącej na rynek pracy. Jak udowadniają prowadzone badania, młodzież ta, z roczników 1980-1985, w znacznej części decyduje (lub zdecyduje) się na pracę za granicą.

## **6. Perspektywa masowej migracji zarobkowej i jej ewolucja w emigrację definitywną**

Analizy perspektyw migracji prowadzone dla Opolszczyzny, ale odnoszące się w dużej mierze do całej Polski, doprowadziły do wniosków, że praca za granicą będzie coraz mniej opłacalna i zapewne niedługo, bo już za kilka lat, wymaganiom (oczekiwaniom) placowym migrujących dotyczących pracy w Polsce będą odpowiadać wynagrodzenia dostępne na krajowym rynku pracy. Migrującym może być jednakże niełatwo znaleźć pracę z kilku względów. Po pierwsze dlatego, że ciągle będzie odczuwalna duża presja młodzieży wchodzącej na rynek pracy. Po drugie dlatego, że mając do wyboru lepiej płatną pracę za granicą, nie będą skłonni do aktywnego poszukiwania pracy w kraju, mimo że wynagrodzenia za tę pracę będą już zbliżone do ich – prawdopodobnie w ujęciu realnym dalej malejących – wymagań. W rezultacie, jeśli z jednej strony na rynek pracy w kraju działać będzie presja pozostałej w kraju młodzieży, a z drugiej zainteresowanie nim pracujących za granicą będzie mniejsze, to pojawiające się w Polsce miejsca pracy będą zajmowane przede wszystkim przez tę pierwszą grupę. Po trzecie, jak udowodniono w wielu opracowaniach empirycznych [Jończy 2005], migracje, mimo wiążącego się z nimi transferu dochodów i kreacji popytu, nie wpływają w sposób widoczny na wzrost aktywności gospodarczej i wzrost liczby miejsc pracy. Migracja sprzyja przedsiębiorcom (zwłaszcza zaś handlowcom) i pracobiorcom z zewnątrz we wchodzeniu na rynek opuszczany przez siłę roboczą, nie sprzyja natomiast zatrudnianiu się migrujących i rozwojowi aktywności gospodarczej. W konsekwencji nie prowadzi więc do rozwoju sytuacji sprzyjającej powrotom z emigracji zarobkowej.

---

<sup>5</sup> Ciekawe byłoby to, jak liczba wchodzącej na rynek pracy młodzieży ma się do liczby osób odchodzących na emeryturę w związku z osiągnięciem wieku emerytalnego. Jednak brak nawet dość ogólnych danych, które pozwoliłyby określić, w jakim stopniu osoby wchodzące na rynek pracy przejmują miejsca pracy zwalniane przez odchodzących na emeryturę.

Jest przynajmniej kilka poważnych argumentów za sformulowaniem wniosku, że migracja zarobkowa zarówno ludności autochtonicznej z województwa opolskiego, jak i młodzieży z całej Polski będzie zmierzała do transformacji w migrację stałą.

1. Spadek opłacalności migracji, uzależniony także od zmian kursowych i cenowych, będzie się najprawdopodobniej dokonywał szybciej niż wzrost płac w Polsce. W rezultacie pracujący za granicą odczują silniej to, że nie opłaca się migrować, niż to, że opłaca się pracować w Polsce. Płace w Polsce będą wprawdzie rosnać szybko, jednak nawet za kilka lat nie będą gwarantowały poziomu życia zbliżonego do osiąganego dzięki obecnym zarobkom za granicą.

2. O ile praca za granicą będzie coraz mniej opłacalna dla osób wydatkujących swoje zarobki w Polsce, o tyle ta opłacalność nie będzie spadała w stosunku do osób wydatkujących swoje zarobki za granicą. W rezultacie spadek opłacalności pracy za granicą odczuje osoba, która mieszka w Polsce, a pracuje za granicą, natomiast gdyby za granicą również mieszkała, to jej realne dochody się nie obniżą.

3. Już obecnie ogromną część migrujących (na Opolszczyźnie ok. 55%) stanowią osoby bardzo młode, niemające dzieci i niebędące jeszcze w związkach małżeńskich. Na tę grupę, której brakuje silnych czynników przyciągających ją do kraju (dzieci, współmałżonek, stała praca, kontakty społeczne i towarzyskie), niewątpliwie silnie oddziaływać będą korzyści zatrzymujące ją za granicą, a związane z trwałym zamieszkaniem w głównych państwach migracji: Niemczech, Holandii, Wielkiej Brytanii i Irlandii. Korzyści te to, oprócz łatwości w znalezieniu pracy i otrzymywania wyższych wynagrodzeń, wiele przywilejów socjalnych i społecznych przysługujących zwłaszcza młodym rodzinom z dziećmi.

## Literatura

- Jończy R., *Migracje zarobkowe ludności autochtonicznej z województwa opolskiego. Studium ekonomicznych determinant i konsekwencji*, Uniwersytet Opolski, Opole 2003.
- Jończy R., *Migracje zarobkowe z regionu opolskiego do Niemiec*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 1999.
- Jończy R., *Relacje placowo-kosztowe jako czynniki determinujące transgraniczne przepływy siły roboczej. Propozycja kalkulacji mikro- i makroekonomicznej*, Zeszyty Naukowe AE we Wrocławiu nr 959, seria „Ekonomia i Międzynarodowe Stosunki Gospodarcze” 9, AE, Wrocław 2002.
- Jończy R., *Wpływ migracji zagranicznych na rynek pracy i dysharmonię rozwoju województwa opolskiego*, Opole 2005.
- Prognoza ludności według wieku w przekroju powiatów na lata 2000-2020*, GUS, Warszawa 2000.

---

## ECONOMIC EMIGRATION FROM THE OPOLSKIE VOIVODSHIP AND ITS DETERMINANTS

### Summary

The article describes and analyzes determinants of work emigration of inhabitants of the Opole region with a double nationality (Polish and German). As a consequence of the access to the labour market in Western Europe, more than half of the working population works outside Poland. In case of young people we can speak of an exodus, as 84% of the age group 18-25 years works abroad.

The basic determinant of emigration for work is not the lack of jobs in the place of living, but the pay-off of work abroad, which is 4 to 7 times higher than in Poland. The article presents research on the demands of emigrants regarding work in Poland and expectations concerning policy of the state and labour market institutions.

The analysis of economic factors (prices, wages, and exchange rates) and demographic factors (number of entrants to the labour market) shows that emigration for work may increase during the following years. Much of this emigration may become permanent.

---

**Romuald Jończy** – dr hab., prof. UO, kierownik Zakładu Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych i Ekonomii Rozwoju Uniwersytetu Opolskiego.